

Zgodovinsko - mestopisni obrazci.

(Spisuje P. F. H.)

XI. Metlika.

(Konec.)

Leta 1547. so Turki zopet prišli na slovensko mejo ter so hudo pustošili na Metliškeji zemlji in po okolici Semiškeji in Novomeškeji. Leta 1575. so divjaki zopet prilomastili pred Metliko, polastili se mesta, pomorili ali v sužnjest odpeljali, kar jim je prišlo živega pred oči; mesto so zapalili (zažgali), da ni ostalo drugčega nego pepel in razvaline. Tri leta pozneje so Turki zopet prišli pred mesto, oblegali ga od 28. marca do 1. aprila. Vri Metličanje so pomorili nad 1000 Turkov; a naposled se je vender le moralo mesto udati. Strašno so divjali Turki po mestu. Mestnega sodnika so s sulicami prebodli, a mestnim svetovalecem posekali glave; žene in dekleta so skrunili, zaprli jih v cerkev in jo potem zažgali. Okolo 900 mladeničev in mož so odpeljali v sužnjest. V tem so se zbrali brambovci iz Kranjske in Koroške — kakih 12000 mož — ki so Turka zapodili v beg na 12. dan meseca aprila. — Zadnjč so plénili Turki po Metliškeji okolici 1723. leta. Osobito mnogo kvare je trpela óni čas Semiška okolica.

Zaradi kvare, ki so jo naredili Turki mestu in pa zaradi kuge, ki je vzlasti 1646. leta mnogo ljudi pomorila, oubožalo je mesto takó, da si še koncem 17. stoletja ni opomoglo. V dveh letih je podavila kuga nad 1200 ljudi; mnogo hiš je ostalo brez gospodarjev in mestno obzidje je jelo razpadati. Mestni očetje so bili primorani prodati mestno imovino, da so poplačali davek. Vender to vse še ni bilo dosti; ostalo je še 1209 gld. dolgá.

Sredi šestnajstega stoletja so luteranske homatije novič razvnele Metličano. Leta 1561. je v mestu oznanoval novo vero nekov suknár Gregorij, ki ni umel niti nemškega niti latinskega jezika, a znal je Trubarjevo knjige na izust. Za njim sta to delo prevzela Janez Tulšak in Peter Vojmanicijus. Novomeški arhidijakon Jurij Graf je storil konec tem homatijam in zaprl oznaovalca na povelje Ljubljanskega škofa.

Tudi šolo je imelo mesto že sredi 16. stoletja. Učitelji so bili: Sebastijan Schwarz (1582), Jurij Stauder (1584), G. Grmek in Matija Kompere (1584. l.)

Sredi 16. stoletja so se naselili po Metliškeji okolici Uskoki ali Vlahi. Meseca septembra 1530. leta je pribežalo ali uskočilo več družin iz Bosne na Avstrijsko. Njih vodja in harambaši so šli naravnost h kralju Ferdinandu, da si izprosijo bivališča svojim ljudém. Za boj pripravni možje so pa šli proti Bihaču, kjer so se v bitki neki prav dobro obnesli. S tem je izginil strah, da bi to bili kaki turški ogleduhi. Deželni stanovi so nasvetovali, naj se Vlahi naseló po Žumberku, Kostelu in Vinici; odkaže naj se jim zemlja, ki bode prosta davka, samó neko desetino od živine in žita naj odrajtujejo; za glavarja in stotnika naj se jim dá kak hraber mož; služijo naj za oglednike ter branijo mejo turških napadov. In res, v teku desetih let se je naselilo 3000 družin po Metliškeji okolici, Žumberku in Kostelu do 1541. l. Vender je trajalo še dokaj časa, da so se stvari uredile in pribeglim družinam zemljišča odkazala, ker ni bila volja graščinskih gospodarjev, dati jim zemljišča, a zemljišča deželnih knezov so bila zastavljena. V tem času so se preživeli s tem,

da so plénili po Turškem. Jako mnogo zaslug je imel cesarski svetovalec Janez Lenkovič, da se je stvar uredila. Bil je njih stotnik, in kot tacemu je pripadal Mehovski grad. To zemljišče se je razdelilo med Vlahe. Pozneje so bili po vojaško organizovani, imeli so svoje stotnike in dobivali plačo od vicedoma. Njih opravilo je bilo: braniti mejo proti Turkom. Takó je bila nastala vojaška granica. — Družinsko življenje Uskokov je čisto različno od sosednih Belokranjcev. Živelo je po več družin vkupe v jednej hiši; gospodar je bil najstarejši mož, a gospodinja žena najmlajšega sina. Vse v hiši se jima je moralo pokoravati. Vodila sta domače delo in vsa opravila, katera so izvrševali ostali družinski udje. V jednej hiši je bivalo po 10 do 12 mož za vojsko sposobnih, ki so morali biti vedno pripravljene za boj ter stražiti mejo. Sploh pa niso bili in še danes niso nič kaj prijetni sosede. „Radi se segali in še segajo po tujem blagu, in znali so najti, kar ni nihče izgubil, ter vzeti, predno se jim je dalo,“ pripoveduje Valvazor. Ker so slabo gospodarili, posló jim je kmalu vse, kar so si pridelali. Zdaj jim družega ni preostajalo, nego iti na plen. Poiskali so si ga deloma v sosednej sovražnej deželi, a deloma tudi pri svojih sosednih prijateljih. Sila težko jih je bilo zasačiti; bili so hitrejši nego najčilejši konj, med seboj jedini ter zvezani kakor železna veriga. Težko jim je bilo dokazati storjeno hudodelstvo. Obdržali so do denašnjega dne svoje šege in svojo nošo, po katerih se ločijo od sosednih Belokranjcev. Žene nosijo obleko iz bele tkanine in pisan zastor. Lasé si kitijo s tem, da si v kite vpletajo različno srebrnino in drug lišp. Dekleta nosijo čepice (kape), ki so pri imovitejših večkrat nakitene z zlatimi in srebrnimi cveticami. Moška noša je podobna hrvatskej. Po veri pripadajo deloma grško-katoliškej, deloma pravoslavnej cerkvi.

Danes šteje Metlika 1244 prebivalcev, ki se živó največ ob vinoreji in poljedelstvu. Obrtnikov in rokodelcev je malo. Hiše so videti dokaj lepe in snažne ter pričajo o blagostanji mesta.

Za dušni blagor meščanov skrbi proš nemškega reda, kateremu pomagata dva duhovna pomočnika. Za naobrazenost národa skrbi čveterorazredna ljudska šola. Sploh se Belokranjci še danes odlikujejo s Slovanom prirojeno gostoljubnostjo.

Pri zibéli.

Dete v zibéli počiva,
Lice krasí mu nasméh,
Rádost obraz mu pokriva,
Rádost mu sije v očéh.

Dete v zibéli počiva,
Mámica poleg sedí,
Srájčico détetu živa,
V jasne se misli topí:

V šolo se bode postalo,
Pridno učilo se bó;
Kmalu to détice zalo
Pélo bo maše novó.

Jar. Rósa.